

**Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar**

**Vállalati teljesítményt befolyásoló tényezők modellezése
hazai empirikus vizsgálat alapján**

TÉZISFÜZET

Készítette: Korom Erik

Témavezető: Dr. Laáb Ágnes

Budapest, 2008

TARTALOMJEGYZÉK

1. A kutatás előzménye.....	3
2. A kutatás tárgya és célja	4
3. A kutatás során felállított hipotézisek.....	5
4. A kutatás területe, módszertana.....	7
5. Az értekezés felépítése	10
6. Következtetések, tézisek.....	12
7. Theses	18
8. Irodalomjegyzék	19
9. Saját publikációk jegyzéke	39

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYE

Sokszor éreztem annak a hiányát munkám során, hogy nincsenek olyan, a könyvvizsgálók (revizorok, igazságügyi könyvszakértők, gazdasági tanácsadók és szakértők) munkáját segítő, célirányosan összeállított vállalati adatbázisok és elemzést támogató módszertan, amelynek segítségével alaposabb képet nyerhetnénk a megbízó cég ágazati, tevékenységi sajátosságairól. Egy ilyen adatbázis és módszertan hathatós segítséget nyújthatna abban, hogy egy könyvvizsgáló megfelelően számoljon a szóba jöhető speciális kockázatokkal már a vizsgálati program kialakítása során is, illetve felelősen el tudja dönteni, hogy rendelkezik-e azokkal a környezeti, ágazati, és tevékenység-specifikus szakmai háttérismeretekkel, amelyek a vállalat megítéléséhez és a várható kockázatok felméréséhez szükségesek.

Disszertációm megírása előtt már nekikezdtem egy – a saját ügyfélkörnél szélesebb körű – adatbázis összegyűjtésének. A cégszolgálatok megszerzése során több akadályba ütköztem, mivel Magyarországon a rendszerváltás óta már nehéz hozzájutni kutatási célra ingyenesen hozzáférhető és rendelkezésre bocsátható adatbázishoz.

- Ilyen lehetőség volt számomra az **INFO DATAX adatbázis 1998-2001. időszakra** vonatkozó Társasági Adóbevallásokból számított ágazati pénzügyi mutatószámrendszerének megszerzése. A kutatás előrehaladása során úgy döntöttem, hogy a saját magam által begyűjtött vállalati adatokat a **KSH-tól származó adatokkal** egészítem ki.
- A kutatómunkában mérföldkőnek tekintem a **saját adatbázis tudatos kiépítését**. Erre akkor nyílt lehetőségem, amikor az „Amit a mérleg mutat” c. kiadvány, **első kötetét** megjelentettük. E kötet olyan szolgáltatásokat nyújt a gazdasági szakembereknek, amelyek biztosításáért cserében „megéri” feltöltenie a táblázatot a saját éves adataival.
- Az „Amit a mérleg mutat” II. kötete már további szempontok figyelembevételével készült. A kiadványhoz már nem CD melléklet, hanem a kiadó honlapjáról (www.saldo.hu) letölthető **internetes háttérrel támogatott szoftver** készült. A fejlesztéssel az éves beszámoló adatainak beírását követően már nem csak a kiválasztott mutatók váltak kiszámíthatóvá, hanem azok letárolásával lehetővé vált az ágazati adatok összegyűjtése és azok összehasonlíthatósága.

2. A KUTATÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA

Kutatómunkám a szolgáltató szektorban működő kis- és középvállalatok teljesítményét befolyásoló hatások vizsgálatára irányul a szakágazati szinten aggregált számviteli adatokból számítható mutatószámoktól a vizsgálati körbe tartozó vállalatok vezetőinek véleményének számbavételével bezárólag. Az elemzés során a kettős könyvvitelt vezető vállalatokra fókuszálok, mivel ezen vállalatok alkották a működő társas vállalkozások 95,37%-át, és arányuk 2001. évről 2004. évre 58,29%-ról 99,73%-ra emelkedett a Központi Statisztikai Hivatal adatai¹ szerint.

Nem kis problémát okozott a vizsgált szektor lehatárolása, mivel a szolgáltatások általános érvényű és minden körülmények között érvényesülő meghatározása mind nemzetközi, mind pedig hazai viszonylatban még napjainkban is várat magára. A fogalom, sőt a megnevezés is vitatott a szakemberek körében. Értekezésemben az egységes ágazati osztályozási rendszer (TEÁOR'03) szerinti besorolást vettem alapul. Ezt a lehatárolást támasztja alá a rendelkezésre álló adatbázisban szereplő vállalatok TEÁOR'03 szerinti besorolása, amely így lehetővé teszi az adatok szakágazati elemzését és más – különböző szinten aggregált – adatbázisokkal történő összevetést is.

Kutatásom során arra törekedtem, hogy feltárjam azokat a jellemzőket, amelyek meghatározzák a szolgáltató szektor tevékenységét, és azokat a sajátosságokat, amelyek a szektorban működő kis- és középvállalatok teljesítményét motiválják. A teljesítmény megragadásának és értékelésének szakirodalmi felderítését, majd saját kutatási célom alapján történő rendszerbe foglalását követően határozom meg a vállalati teljesítményt befolyásoló hatások közül azok alakulását, amelyek a rendelkezésemre álló adatokból meghatározhatók.

Kutatási célom kettős. Egyrészt a piaci verseny Magyarországon működő vállalatok teljesítményére gyakorolt hatásának feltérképezése a nemzetközi szakirodalomban fellelhető modellek alapján. Másrészt a nemzetközi gyakorlatban kidolgozott és alkalmazott módszerekből kiindulva – a magyar sajátosságok figyelembevételével – a gyakorlati munkában is hasznosítható modellel és módszertannal hozzájárulni a vizsgált vállalati kör teljesítménymérés és értékelés hatékonyságának javításához.

¹ A Központi Statisztikai Hivatal adatbázisában nem szerepelnek a pénzügyi és az off-shore vállalkozások adatai

3. A KUTATÁS SORÁN FELÁLLÍTOTT HIPOTÉZISEK

Feltevéseim megfogalmazása során a szolgáltató szektorba sorolt ágazatok kis- és középvállalatainak gazdasági súlyából, valamint a megfigyelt vállalati kör sajátosságaiból – mely szerint meglehetősen nagy hányadban alacsony átlagos statisztikai állományi létszámmal és alacsony árbevétellel működnek² – indultam ki. Disszertációm témájának felderítése során végzett elemzések rámutattak arra, hogy a vizsgált időszakban a szektorba tartozó számos vállalat közül kevés tudta jövedelmezően bővíteni piaci részesedését.

Disszertációm ismeretháttérének feltárása során számos a vállalati teljesítményt befolyásoló tényező elemzését tárgyaló, elsősorban angolszász publikációval találkoztam. Ezek közül azokat építettem be dolgozatomba, amelyekben a bemutatásra került modellek a hazai vállalatok adataival is értékelhető eredményeket mutattak. Hipotéziseim megfogalmazása során így a szakirodalomban empirikus adatokkal tesztelt modellekből kapott következtetésekből indultam ki.

Ennek megfelelően a feldolgozott irodalom alapján kibővített elméleti ismereteim, az elmúlt tíz éves gyakorlati tapasztalatom és a kutatásom során összegyűjtött adatok alapján megfogalmazott kutatási kérdéseim és felállított hipotéziseim a következők:

Kimutatható-e a hazai vállalatok esetében a piaci szerkezet és a vállalati teljesítmények közötti kapcsolat és vajon a koncentráltabb iparágakban működő vállalatok átlagos profit rátája magasabb-e, mint a kevésbé koncentrált iparágakban működőké a vizsgált időszakban? Továbbá a szakágazatokban mérhető koncentráció fokozódása és a vállalatok jövedelmezősége között pozitív irányú kapcsolat mutatkozik-e a vizsgált időszakban?

1. hipotézis

A Magyarországon működő vállalatok közötti méret-gazdaságosságon alapuló jövedelmezőségi különbségeken túl a koncentráció fokozódása az érintett szakágazatok jövedelmezőségének javulását eredményezi a vizsgált időszakban.

² Az elemzésbe bevont 47 242 kis- és középvállalat 80%-a a bevételek alapján 10 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztatott és a 39,50%-nak az értékesítés nettó árbevétele nem haladta meg a 25 millió forintot 2004. évben.

Igazolható-e kapcsolat – hasonlóan a nemzetközi szakirodalom empirikus eredményeihez – a szakágazatok koncentrációja, az ár-költség rés és a jövedelmezőség alakulása között a magyar vállalatok esetében is a vizsgált időszakban? Hogyan alakul a magyar adatokkal az a nemzetközi szakirodalomban széles körben vitatott állítás miszerint a nagyobb termelékenység vezet alacsonyabb költséghez, amely aztán nagyobb piaci részesedést eredményez vagy éppen fordítva.

2. hipotézis

A magyar szolgáltató szektorban működő kis- és középvállalatok közötti termelékenység-különbségek pozitív – ágazaton belüli – kapcsolatot mutatnak a piaci részesedés változása és a jövedelmezőség között.

Megkülönböztetett figyelmet szántam a mikro- és kisvállalati kör azon tényezőire, amelyekre a piac ezen szereplői is hatást képesek gyakorolni. Kimutatható-e, hogy a mikro- és kisvállalatok teljesítményére nagyobb hatással vannak a munkaerőt képviselő faktorok, mint az egyéb piaci tényezők? Igazolható-e hogy az alkalmazottak képzése fokozza a mikro- és kisvállalatok teljesítményét?

3. hipotézis

A szolgáltató szektorban működő magyar mikro- és kisvállalatok teljesítményének alakulását az alkalmazotti létszám alakulása és annak képzése nagyobb mértékben befolyásolja, mint a középvállalatokét.

4. A KUTATÁS TERÜLETE, MÓDSZERTANA

Kutatómunkámat átfogó szakirodalmi elemzésre, az egyes kutatók megközelítésének rendszerezett bemutatására és széleskörű empirikus vizsgálatra alapoztam, amelynek során mind kvalitatív, mind kvantitatív módszereket alkalmaztam. A kvalitatív módszereken belül a mélyinterjú módszerének alkalmazása során a kutatással kapcsolatos vélemények megismerésén túl azok kialakulásának és működésének okait is igyekeztem feltárni. A rendelkezésemre álló vállalati adatbázis elemzése mellett kérdőíves vizsgálatot is végeztem, amelynek összeállításakor különösen ügyeltem a standardizáltság követelményének érvényesülésére.

A szakirodalom-feldolgozás keretében elsőként a **szolgáltató szektor** jelentőségét és gazdasági súlyának növekedését elősegítő jellemzőket igyekeztem felderíteni és rendszerezni. Kutatómunkám másik fontos kérdésköre a verseny és a verseny hatásának megítéléséhez nélkülözhetetlen teljesítmény megragadásának, mérésének és értékelésének elméleti és pragmatikus módszertani lehetőségeire irányul. Számos törekvés található szakmai körökben arra, hogy a verseny, a piaci koncentráció fokozódása milyen hatással van a vállalatok teljesítményére (jövedelmezőségére, termelékenységére, illetve hatékonyságára).

A saját ügyfélkör, a Műsorelosztók és műsorszolgáltatók ágazati elemzését³, valamint a KSH-tól kapott összevont adatok vizsgálatát még a Microsoft Office Excel 2003 programmal végeztem. A számítások és a táblázatok készítése során hamar beleütköztem az Excelben alkalmazható változók szűk korlátjaiba.

A vállalati adatbázisban szereplő rekordok számossága következtében a Microsoft Office Access 2003 programot használtam az adatok helyességének ellenőrzésére és az ágazati összesítések elkészítésére. Az egyes vállalati adatok között tíz százalékot meghaladóan lelhetők fel hiányos vagy hibás adatok. Így az **adattisztítás** során végig ellenőriztem a számviteli törvény⁴ előírásai alapján a mérleg és az eredménykimutatás sorai közötti összefüggések érvényesülését. Az összefüggések alapján pótolhatatlan hiányzó, vagy javíthatatlan hibás adatokat tartalmazó rekordokat elhagytam.

A tisztított adatbázisban az SPSS 15.0 for Windows programcsomag felhasználásával leíró statisztikai számításokat, ágazati és szakágazati összehasonlító elemzéseket, összehasonlító arányelemzéseket és a szakirodalomban alkalmazott matematikai módszereknek megfelelően regresszió- és varianciaelemzést (ANOVA) végeztem.

³ Egyes műsorszolgáltató és műsorelosztó társaságok gazdálkodásának elemzése az éves beszámolók alapján Könyvtárban el nem helyezett kutatási jelentés – letölthető www.akti.hu/tanulmany/index_agazat.html

⁴ 2000. C. törvény a számvitelről

A 2001-2006. évre vonatkozóan **95 214** olyan kettős könyvvitelt vezető vállalat állt rendelkezésre az adatbázisban, amelyek a vizsgált időszak minden egyes évében értékelhető társasági adóbevallást nyújtottak be. Ez a vállalati kör a 2006. évi összes kettős könyvvitelt vezető vállalat 30,08%-át alkotja és az összes kettős könyvvitelt vezető vállalatnál alkalmazásban állók 69,74%-át foglalkoztatta. A 95 214 vállalat **2006. évi** könyveiben szerepel az összes kettős könyvvitelt vezető bevallást benyújtó vállalat értékesítés nettó árbevételének 81,64%-a, (az export értékesítés nettó árbevételének 90,67%!), az adózás előtti eredményének 84,30%-a.

Az elemzett változók normalitásának hiánya miatt hipotéziseim igazolását a varianciaelemzés és a t-próba mellett nem paraméteres tesztekkel is elvégeztem. Az egyes matematikai módszerek eltérő eredményeinek valósabb értékelése céljából az alkalmazott változók mindegyikének képeztem egy „eltérés” mutatóját.

Az „eltérés” mutatók képzése során az egyes évekre vonatkozóan a mutatók számtani átlagát és szórását vállalati kategória, szakágazat és megye szerinti csoportosításban számítottam ki, majd az átlagok és a szórások alapján a vállalatokat **átlag alatti, átlagos** és **átlag feletti** csoportba osztottam. A kategóriákba sorolt vállalati mutatókból faktoranalízissel a vállalati teljesítmény megítélésére alkalmas mutatócsoportokat – faktorokat – alakítottam ki.

A **kérdőív technika** alkalmazását azért tartottam szükségesnek, mivel az ágazati adatok és a nemzetközi szakirodalom tanulmányozása során egyre inkább világossá vált, hogy a pénzügyi mutatók önmagukban nem szolgálnak megfelelő és elégséges információkkal, ezért a mutatók számításához szükséges adatok bekérése mellett a kérdőívet egyéb nem pénzügyi jellegű információkkal is kiegészítettem.

- Az általam összeállított kérdőív kiküldését megelőzte huszonkét vállalat vezetőjével készített **mélyinterjú**, amelynek célja a kérdőív megszerkesztésének segítése, illetve a minél teljesebb, kérdőívvel meg nem szerzhető információk begyűjtése volt.
- Az adatgyűjtés keretében – a vizsgált adatbázisba tartozó – olyan kettős könyvvitelt vezető nem EVA-s vállalatok⁵ adatait és **vezetőik** véleményét **igyekeztem begyűjteni**, amelyeknek **legalább 1 alkalmazottja van**, ágazati besorolása szerint (TEÁOR) **50-től a 93-ig** (kivéve a *Pénzügyi közvetítést* 65 – 67) tartozik, az értékesítés nettó árbevétele **nem haladja meg a 2,5 milliárd forintot**, valamint **2001. előtt alapították és azóta folyamatosan működik**.

⁵ EVA – Egyszerűsített Vállalkozói Adó, a 2002. évi XLIII. törvény 2. § szerinti feltételek teljesülése esetén az egyszerűsített adómegállapítást a 25 millió forintos árbevétel meg nem haladó adóalanyok választhatják. Az ebbe a körbe tartozó kettős könyvvitelt vezetők adatai nem érhetők el a rendelkezésemre álló adatbázisban.

- A beérkezett kérdőívek száma 202, amelynek 69,31%-a az interneten keresztül került kitöltésre. A feldolgozás során meg kellett azonban állapítani, hogy míg a kérdőív első részét 177 vállalat töltötte ki, addig a végére jelentősen csökkent a válaszadási kedv. A hiányos és értékelhetetlen válaszok kiszűrését követően a számításokat **158 db teljes körűen kitöltött kérdőív** válaszai alapján végeztem.

5. AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Értekezésem bevezetését követően a **második fejezetben** az elmúlt évtizedek számos publikációjának és tudományos konferenciáinak központi témájául szolgáló **nem-termelő szektor** jelentőségét és gazdasági súlyának növekedését elősegítő jellemzőket foglaltam össze. A fejezet *első alfejezetében* a vizsgált vállalati kört mutatom be. A *második alfejezetben* a szolgáltató szektor szerepének fokozódása és jellemzői mellett a szolgáltatások definiálásának sokszínűségét, a *harmadikban* a szolgáltató szektorban működő kis- és középvállalatok sajátosságai szerepelnek.

A **szolgáltató szektorban** működők vizsgálatát a kettős könyvvitelt vezetőkre szűkítve csökkenteni ugyan a piaci szereplők számát, de a szektor gazdasági súlyának megítélését csak minimális mértékben befolyásolja. A vállalatok méret szerinti elhatárolásához az Európai Unió kis- és középvállalatokra vonatkozó előírását veszem alapul. Az elhatárolás az **állományi létszám**, az **éves értékesítés nettó árbevétele** és a **mérlegfőösszeg** alapján történik. Ezt a kategorizálást a hazai szabályozás⁶ is átvette azzal a kiegészítéssel, hogy az értékmutatók mellé (árbevétel, mérlegfőösszeg) egy függetlenségi kritériumot (állam vagy az önkormányzat 25%-ot meg nem haladó részesedése) rendelt.

A dolgozatomban épített modell tesztelését a **2001-2006. évi adatok** alapján végeztem. Az időszak megválasztásánál is az összehasonlíthatóságra törekedtem, így a számviteli törvény⁷ újrakodifikálását követő első évi beszámolók adatai biztosították a kiindulópontot. **Értekezésem megírásának idején a 2006. évi adatok váltak utolsóként hozzáférhetővé.** Az időszak megválasztásának különös jelentőségét adja, hogy a 2004. évi uniós csatlakozást megelőző és az azt követő két teljes üzleti év hatásai is megjeleníthetővé váltak.

A **harmadik fejezetben** a teljesítmény számbavételi lehetőségeinek értekezésem témáját és számításait meghatározó nemzetközi megközelítéseit sorakoztattam fel. Ezen belül az *első alfejezetben* a teljesítménymérés és értékelés megragadásának, mérésének és értékelésének elméleti áttekintése szerepel. A *második alfejezetben* a teljesítménymérés és értékelés gyakorlati megfontolásai, a *harmadikban* a koncentráció, a verseny mérhetőségére és a teljesítményre gyakorolt hatása kerül tárgyalásra. Ebben az alfejezetben kerülnek ismertetésre azon modellek eredményei is, amelyeket a koncentráció, a verseny és a teljesítmény közötti kapcsolatok aspektusainak vizsgálatára használtam és továbbépíttem.

⁶ A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvényben meghatározottak szerint, érvényes 2005. január 1-jétől.

⁷ 2000. C. törvény a számvitelről, hatályos 2001. január 1-jétől.

A nemzetgazdaságok és szereplőik teljesítményét csak olyan megközelítésben tudjuk értékelni, ahogyan azt a rendelkezésre álló statisztikák bemutatják. Az adatok összegyűjtése és feldolgozása meglehetősen költséges, miközben az adatok pontossága és ezen keresztül megbízhatósága az aggregálással és az időbeli összehasonlítással nagymértékben csökken. Az állami érdekhordozói igények intézményesített statisztikai adatbázisai fontos szerepet töltenek be a tömegtájékoztatásban és a makrostatisztikai adatokkal mért gazdasági eredmények szinte mindennapi mércéjévé váltak a kormányzati gazdaságpolitikának.

A teljesítmény mikroszintű mérésének rendszerében – a makroszintű méréshez képest különösen – nagymértékű fejlődés mutatható ki az elmúlt fél évszázadban. A vállalati szintű teljesítménymérési rendszerek történelmileg úgy fejlődtek, mint a megfigyelés és a szervezeti ellenőrzés fenntartásának eszközei, amelyek a szervezet átfogó céljainak eléréséhez szükséges követendő stratégiát hivatottak biztosítani.

Ha teljesítmény megítélését leszűkítjük és olyan jelenségek megközelítésére alkalmazzuk, mint a koncentráció és a verseny alakulásának és hatásának vizsgálata, akkor további hazai sajátosságokkal találjuk szembe magunkat.

Ezen ismeretháttér alapján általam felépített modell alkalmas lehet mind az operatív, mind a stratégiai célok kijelölésére, megvalósításának kontrolálására és utólagos értékelésére. Véleményem szerint a „*teljesítmény*” megragadása során a **lehetőségek**, a **képességek**, a **szervezeti**, a **területi**, a **tevékenység**, és az **idő** dimenzióiban a kiindulópont és a célpont közötti különbséget fejezzük ki. Amennyiben a hat dimenzióból egyet rögzítünk, például a területi dimenzió alatt Magyarországot értjük, akkor a maradék öt dimenzió által határolt térben vizsgálhatjuk a teljesítmény alakulását.

A **negyedik fejezetben** mutattam be az alkalmazott modell magyar vállalati adatokkal végzett vizsgálatainak eredményeit, valamint megfogalmazott téziseimet. Ebben a fejezetben kerülnek kifejtésre az ismeretháttérként tárgyalt szakirodalmak empirikus adatokkal tesztelt modelljeinek magyar KKV szektor szereplőire adaptált azon változatai, amelyek vizsgálataim során értékelhető eredményt mutattak. Miközben a koncentráció, a verseny és a teljesítmény közötti kapcsolat vizsgálatára fókuszálók elkerülhetetlenné válik a munkavállalók kiemelt szerepének bemutatása a szolgáltató szektorban működő kisvállalati körben.

A szolgáltató szektor szereplőivel kapcsolatos kutatásom lényeges aspektusa, hogy a magyar kis- és középvállalatok vajon mennyiben tartják versenytenyezőnek az emberi erőforrást, mennyiben elégedettek a rendelkezésre álló munkaerővel és mennyiben hajlandóak áldozni saját maguk és dolgozóik fejlesztésére.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, TÉZISEK

Annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban a bruttó hazai termék évenként átlagosan 4,25%-kal **emelkedett** és hogy a magyar gazdaság ezen bővülése a vizsgált vállalatok összesített adataiban is megjelenik a szakágazatokban működők átlagos jövedelmezősége **folyamatosan csökkent** a vizsgált időszakban.

A vállalatokat a **nettó vagyon**, az **összes eszköz** és az **átlagos statisztikai állományi létszám** alapján kategóriákba osztva **kimutatható** a méret-gazdaságosságon alapuló jövedelmezőségi különbségek, vagyis a nagyobb eszköz értékkel (nettó vagyonnal, létszámmal) rendelkező vállalatok **szignifikánsan** jövedelmezőbben gazdálkodtak 2001-2006 között.

A **koncentráció** és a jövedelmezőség kapcsolatának vizsgálata során megállapításra került, hogy a koncentráltabb iparágakban működő vállalatok átlagos profit rátája alacsonyabb, mint a kevésbé koncentrált iparágakban működőké. A **szolgáltató szektorba tartozó szakágazatok** átlagos jövedelmezőségi mutatói viszont nagyobb értéket mutatnak a koncentráltabb szakágazatokban. Így a koncentráció és a jövedelmezőség kapcsolata pozitív irányú a szolgáltatók esetében és negatív nem szolgáltatóknál, és a tőkearányos (ROE) és az eszközarányos (ROA) jövedelmezőségi mutatók esetében a különbség **szignifikánsnak** mutatkozik.

A vizsgálat során **egyértelműen beazonosításra kerültek** azok a szakágazatok, amelyekben a koncentráció a vizsgált időszak minden egyes évében növekedett, illetve csökkent. Az is megállapítást nyert, hogy a szolgáltatók és a nem szolgáltatók esetében is a **csökkenő koncentrációt** mutató szakágazatok vállalatai **nagyobb jövedelmezőséget** mutatnak, mint a növekvők közé tartozók a vizsgált időszakban, és a szolgáltatók körében a különbség még **szignifikáns** is. Azonban még ez a szignifikáns különbség sem mérsékelte lényegesen az érintett szakágazatok jövedelmezőségének csökkenését a vizsgált időszakban.

1. tézis

A Magyarországon működő vállalatok közötti méret-gazdaságosságon alapuló jövedelmezőségi különbségeken túl a koncentráció fokozódása sem mérsékelte szignifikánsan az érintett szakágazatok jövedelmezőségének csökkenését a vizsgált időszakban.

A vizsgált időszakban a megfigyelt vállalati körben a piaci szereplők száma folyamatosan emelkedett és a növekvő GDP, valamint a vállalati adatokból számított bruttó hozzáadott érték dinamikus növekedése ellenére is csökkent a vállalatok jövedelmezősége. A jövedelmezőség csökkenése továbbá a vállalatok demográfiáját jellemző tendenciák (piacra lépő új szereplők, valamint a csőd- és felszámolási eljárások számának növekedése) is a verseny fokozódását jelzik a vizsgált időszakban. Mindez indokoltá teszi a verseny intenzitásának további vizsgálatát.

Az adatok többváltozós statisztikai elemzése során kimutatható kapcsolat ott, ahol a gyakorlatban – elméleti alapok nélkül – az érintettek feltételezik és érzékelik is, hogy a verseny fokozódásával az ár-költség rés – és így a jövedelmezőség is – csökken. Ezt – a rendelkezésemre álló, a vizsgált időszakra vonatkozó adatokat tartalmazó adatbázisban végzett elemzésekkel – egyértelműen sikerült ki is mutatnom.

Elemzésem során COLLIS-PRESTON [1966] alábbi modelljéből indultam ki, amellyel a szerzők az iparágak ár-költség rés (PCM) szintjének különbözőségeit magyarázták:

$$Y_{tu} = \alpha + \beta_1 CR4_{tu} + \beta_2 CR4_{tu}^2 + \beta_3 IGEOD_{tu} + \beta_4 K_S_R_{t0} + \beta_5 G_{tu/t0}$$

Y_{tu} = az ár-költség rés (PCM) a vizsgált időszak utolsó évében.

$CR4_{tu}$ = a szakágazatba tartozó négy legnagyobb vállalatra számított koncentrációs ráta a vizsgált időszak utolsó évében.

$IGEOD_{tu}$ = a földrajzi szóródás indexe.

$K_S_R_{t0}$ = a kibocsátásra jutó összes eszköz értéke a vizsgált időszak első évében.

$G_{tu/t0}$ = a szakágazatok kibocsátásának százalékos változása a vizsgált időszakban.

A 2001-2006. évi magyar vállalati adatokra lefuttatott alapmodell nem csak magyarázó erejében ($R^2 = 22,8\%$), hanem érvényességének feltételeiben sem felelt meg a regresszióelemzés követelményeinek. A koncentrációs ráta ($CR4_{t6}$) és annak négyzete meglehetősen erős korrelációt ($r = 0,978$) mutatnak, és a koncentráció négyzete ($NNCR4_{t6}$) és a növekedés ($G_{tu/t0}$) változók nem is szignifikánsak.

A modell további építése során COLLIS-PRESTON [1969], ORNSTEIN [1975] és DOMOWITZ et al. [1986] modelljeinek figyelembevételével a következő egyenletet kaptam:

$$Y_{ti} = \alpha + \beta_1 CR4_{t0} + \beta_2 IGEOD_{tu} + \beta_3 K_S_R_{t0} + \beta_4 G_{t/t-1} + \beta_5 VTK_M1_{ti} + \beta_6 Sz$$

Y_{ti} = ár-költség rés (PCM1) az i szakágazat t évben.

$CR4_{t0}$ = a szakágazatba tartozó négy legnagyobb vállalatra számított koncentrációs ráta a vizsgált időszak első évében.

$IGEOD_{tu}$ = a földrajzi szóródás indexe.

$K_S_R_{t0}$ = a kibocsátásra jutó összes eszköz értéke a vizsgált időszak első évében.

$G_{t/t-1}$ = a szakágazatok kibocsátásának százalékos változása.

VTK_M1_{ti} = termelékenységi mutató az i szakágazat t évben.⁸

Sz = dummy változó, amelynek 1 az értéke szolgáltató ágazatba tartozó szakágazat esetén és 0 egyébként.

A modell magyarázó ereje (R^2) 58,7%, és a becslés standard hibája is meglehetősen alacsony, ami azt jelzi, hogy a modell meglehetősen jól képes becsülni. Az F-próba szignifikanciája is a kapcsolat meglétét igazolja és a t-próbánál a meredekséget meghatározó változók szignifikanciája alapján a magyarázó változók valóban befolyásolják a függő változó értékét.

A Betak alapján az ár-költség részt a szolgáltatók befolyásolják legjobban. A koncentráció ($CR4_{t0}$), mint az COLLIS-PRESTON [1966] modelljében negatív kapcsolatot mutat az ár-költség rés alakulásával. Hasonlóan negatív kapcsolat mutatkozik a vizsgált időszak első évében a kibocsátásra jutó összes eszköz értékével ($K_S_R_{t0}$). Figyelemre méltó és az előzetes várakozásnak megfelelően pozitív kapcsolatot jelez a termelékenység (VTK_M1_{ti}) hatása a modellben. Pozitív a kapcsolat a szakágazatok kibocsátásának százalékos növekedésével ($G_{t/t-1}$) és a földrajzi szóródás indexével ($IGEOD_{t6}$) is. Ez utóbbi változó nagyobb mértékben befolyásolja az ár-költség rés alakulását, mint az egyes szakágazatok piacának bővülése.

A regresszióelemzés során a modell megfelelése további feltételek teljesülésének ellenőrzését követően mondható ki. A változók korrelációs mátrixából kiolvasható, hogy a független változók között nagyon gyenge és nem szignifikáns a lineárisnak feltételezett kapcsolat (a legnagyobb érték $r=0,392$). Továbbá a „Tolerance” mutatók is 1-hez közeli értékeket mutatnak így a független változók közötti lineáris kapcsolatról, azaz ebben a modellben *multikollinearitás*ról nem lehet szó. A hibatagok varianciája is állandónak tűnik és a hibatagok a hisztogram szerint normális eloszlást követnek, amelyet a Kolmogorov-Smirnov (K-S) egymintás próba is megerősít.

A hibatagok varianciájának állandóságát a grafikus ábrázolás mellett számításokkal is ellenőriztem. A magyarázó változók növekvő sorrendbe rendezését követően vett tíz százalékos minták reziduálisainak szórását F-próbával teszteltem. Az elvégzett számítások eredményeként mind öt százalékos, mind **egy százalékos** szignifikancia-szinten megállapítható, hogy a **homoszkedaszticitás kritériuma is teljesül.**

⁸ VTK_M1 = Bruttó termelési érték / Átlagos statisztikai állományi létszám

A modell működőképességét az egyes ágazatokra vonatkozóan végzett számítások publikációkban is megjelent ellenőrzésén túl a teljes minta két azonos elemszámú részre bontásával is többszörösen ellenőriztem. A minta első felére lefuttatva a regressziós modellt megbecsültem a függő változó értékeit e regressziós együtthatók felhasználásával a második mintarészben. A reziduálisok szórásának összevetése során az elvégzett próbák azt mutatták, hogy a varianciák nem különböznek szignifikánsan, így a modell **validitásához** sem férhet kétség.

A felépített modell a rendelkezésre álló adatok és az alkalmazott koncentrációs mérőszámok alapján kapcsolat mutatható ki a szakágazatok koncentrációja, az ár-költség rés és a jövedelmezőség alakulása között. A **koncentráltabb** szakágazatokban az ár-költség rés és a jövedelmezőségi mutatók között a kapcsolat még szorosabb.

A kiinduló modell kiegészítése során az előzetes várakozásnak megfelelően **pozitív** kapcsolat mutatkozik a munkatermelékenység és az ár-költség rés alakulása között a szakágazatokra vonatkozóan. Ez az eredmény előre jelezte annak a hipotézisnek az igazolhatóságát, amely a munkatermelékenység jövedelmezőségre gyakorolt hatására irányult.

A **munkatermelékenység** és a **jövedelmezőség** között **pozitív kapcsolat mutatkozik**, növekvő munkatermelékenység a jövedelmezőség növekedésével járt együtt, miközben a csökkenő munkatermelékenységet mutatók vállalatok jövedelmezősége a vizsgált időszak minden egyes évében csökkent. Ugyanakkor a jövedelmezőség és a munkatermelékenység alakulása között is azonos irányú kapcsolat mutatkozik a vállalatok fenti ismérvek alapján történő vizsgálata során.

Megvizsgáltam azt a szakirodalomban széles körben vitatott állítást miszerint a nagyobb termelékenység vezet alacsonyabb költséghez, amely aztán nagyobb piaci részesedést eredményez vagy fordítva. A számítások során a vizsgált időszak adatai alapján inkább azt mondhatjuk, hogy **a piaci részesedés növelésével fokozható a termelékenység**, mint hogy a termelékenység fokozásával növelhető a piaci részesedés.

2. tézis

A magyar szolgáltató szektorban a piaci részesedésüket növelni tudó kis- és középvállalatok növelték munkatermelékenységüket miközben a növekedésük árát jövedelmezőségük csökkenésével fizették meg a vizsgált időszakban.

A munkatermelékenységi mutató növekedése számos tényező együttes pozitív vagy akár negatív változásának eredőjeként is kimutatható. A legkedvezőbb egyirányú pozitív változás a bruttó hozzáadott érték és az alkalmazotti létszám együttes növekedésével megvalósuló munkatermelékenység emelkedés. A szolgáltató szektor bővülése a gazdaság szereplőinek „gazdagodását” igényli, ami a foglalkoztatottak számának növelésével és/vagy az alkalmazásban állók jövedelmének növelésével valósulhat meg leginkább jelen gazdasági helyzetünkben. Ezért kiemelt figyelmet igényel a munkavállalói létszám bővülése mellett megvalósított termelékenységnövekedés alakulása.

A szakirodalommal gazdagított ismereteim és a gyakorlati tapasztalataim vezettek **harmadik hipotézisem** megfogalmazásához, amelynek bizonyítására a vállalati adatbázist és – a vállalati adatok elemzése során kapott eredmények szélesebb körű alátámasztására – a beérkezett kérdőíveket is felhasználtam.

A vállalati adatbázis elemzése során megállapítható, hogy a szolgáltató szektorban működő mikro- és kisvállalatok munkavállalói létszámának változása mind a munkatermelékenység, mind a jövedelmezőség alakulásában **szignifikáns** különbséget mutat a vizsgált időszakban, miközben a középállalatok körében még a tendenciák is eltérőek. A vállalati adatok alapján a **szolgáltató szektorban működő mikro- és kisvállalatok teljesítményének alakulását az alkalmazotti létszám változása nagyobb mértékben befolyásolja, mint a középállalatokét.**

A mikro- és kisvállalatok körében a munkavállalói „fontosság” feltételezésének elfogadását tovább erősíti, ha kimutatható, hogy a tényezők között szignifikáns módon jelenik meg egy vagy több azok közül, amelyek az alkalmazottakkal kapcsolatosak. Ezeket a tényezőket a faktoranalízis segítségével határoltam el.

A faktoranalízis eredményeként kapott öt faktorból három a „munkaerővel” kapcsolatos. A faktorokat alkotó tényezőkre adott értékelések átlaga (kettő kivételével) rendre a főátlag (3,64) fölött van, valamint a három faktor együttes magyarázó ereje 40,595%, ami több, mint 60%-a a modell teljes magyarázó erejének.

Így a vállalati adatbázis alapján kapott eredményeket a kérdőívet kitöltők véleményei is alátámasztják, miszerint a **szolgáltató szektorban működő mikro- és kisvállalatok teljesítményének alakulására a munkaerőt képviselő faktorok nagyobb hatással vannak, mint az egyéb piaci tényezők.**

A kérdőíves felmérés alapján legnagyobb a véleménykülönbség a képzés ráfordításainak megtérülésére és egyáltalán a saját dolgozók továbbképzésére vonatkozó kérdésekben, azon megkérdezettek között, akiknél van továbbképzés és akiknél nincs. Abban viszont, mind a két kategóriába tartozó válaszadók egyetértenek, hogy a „munkaadók egyre inkább »munkaerő-takarékos«

megoldásokra törekszenek.” Erre a kérdésre adott válasz esetében legmagasabbak az átlagok és itt a legkisebb a relatív szórás értéke is (átlag 4,39-4,29, relatív szórás 19,85%-18,58%).

A képzést, az ismeretek, készségek és a magatartás alakítását az átlagnál fontosabbnak tartók mutatóiból magasabb átlagos munkatermelékenység (VTK_M1) és jövedelmezőség (ROA)⁹ számítható, mint azok körében, akik az átlagosnál alacsonyabb pontszámot adtak erre a kérdésre. Az alkalmazottak képzését fontosnak tartók átlag alatti, illetve **átlag fölötti** csoportjai között **szignifikáns** különbség mutatkozik mind a termelékenység (VTK_M1), mind az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) tekintetében az utóbbiak javára.

A képzés ráfordításaink megtérülésére vonatkozó állítás átlag alatti és átlag fölötti kategóriákba tartozók szerint vizsgálata kimutatja, hogy az **átlag fölötti** értéket adók átlagos munkatermelékenységi (VTK_M1) és jövedelmezőségi mutatói (ROA) magasabbak, mint az átlag alatt értékelőké. Az elvégzett tesztek eredményei alapján azonban nem mutatható ki lényeges különbség a vizsgált mintában.

Külön vizsgálva a továbbképzők és a nem képzők csoportját megállapítható, hogy ahol van továbbképzés ott az **átlag fölötti** kategóriába tartozók munkatermelékenységi (VTK_M1) és jövedelmezőségi (ROA) mutatói **magasabb** értéket mutatnak. A nemparaméteres tesztek eredményeit a t-próba is megerősíti, amely szerint az eszközarányos jövedelmezőség (ROA) átlagai között kimutatható a **szignifikáns** különbség a két csoportba tartozók között, viszont a munkatermelékenység (VTK_M1) átlagértékei között **nincs lényeges különbség** a vizsgált időszakokra vonatkozóan.

A szolgáltató szektorban működő megkérdezett mikro-, és kisvállalatok elégedetlenek a munkaerőpiacon elérhető munkavállalók képességével és képzettségével viszont dolgozóik „fejlesztését” sem igazán vállalják fel. **Egyértelmű, hogy a mikrovállalatok körében a „leggyengébb láncszem” a humántényező,** így minden döntéshozó a minimális szint szorítására törekszik.

3. tézis

A szolgáltató szektorban működő magyar mikro- és kisvállalatok teljesítményének alakulását az alkalmazotti létszám és annak képzettsége nagyobb mértékben befolyásolja, mint a középvállalatokét.

⁹ $ROA = EBIT / [(Összes\ eszköz_t + Összes\ eszköz_{t-1}) / 2]$, $EBIT = Szokásos\ vállalkozási\ eredmény + Fizetendő\ kamatok\ és\ kamatjellegű\ ráfordítások - Egyéb\ kapott\ (járó)\ kamatok\ és\ kamatjellegű\ bevételek$

7. THESES

Thesis 1

Beyond the differences in profitability originating from economies of scale among companies operating in Hungary, the increase in concentration also failed to significantly reduce the profitability of the subsectors concerned during the subject period.

Thesis 2

In the Hungarian service sector, the small and medium size enterprises capable of increasing their market share have also increased their productivity, while they paid the cost of their growth on account of the fall of their profitability in the subject period.

Thesis 3

The development of the performance of Hungarian micro and small size enterprises operating in the service sector is influenced by the headcount and qualification of their personnel to a greater extent, than in the case of medium size enterprises.

8. IRODALOMJEGYZÉK

- [1] ABRAMOVITZ, M. [1962]: *Economic Growth in the United States*, The American Economic Review, Vol. 52, No. 4. (Sep., 1962), pp. 762-782.
- [2] ABRAN, A. – BUGLIONE, L. [2003]: *A multidimensional performance model for consolidating Balanced Scorecards*, Advances in Engineering Software 34 (2003) 339–349.
- [3] ADAMS, C., NEELY, A. [2002]: *Prism reform*, Financial Management, May 2002, pp 28-31.
- [4] AGHION, P. – HOWITT, P. [1992]: *A Model of Growth Through Creative Destruction*, Econometrica, Vol. 60, No. 2. (Mar., 1992), pp. 323-351.
- [5] ALRECK, P. L. – SETTLE, R. B. [2004]: *The Survey Research Handbook*, Third Edition, McGraw-Hill Irwin
- [6] AMIR, R. – LAMBSON, V. E. [2000]: *On the Effects of Entry in Cournot Markets*, The Review of Economic Studies, Vol. 67, No. 2. (Apr., 2000), pp. 235-254.
- [7] ANONYMOUS [2001]: *Balanced Scorecard is Fast Becoming a Must Have Process for Corporate Change*, Management Services, Vol. 45 (8), pp. 5–6.
- [8] ATKINSON, A. A. – WATERHOUSE, J. H. – WELLS, R. B. [1997]: *A stakeholder approach to strategic performance measurement*, Sloan Management Review, Spring 1997, pp 25-37.
- [9] BAILY, M. N. – GORDON, R. J. – SOLOW, R. M. [1981]: *Productivity and the Services of Capital and Labor*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1981, No. 1. (1981), pp. 1-65.
- [10] BAILY, M. N. [1981]: *The Productivity Growth Slowdown and Capital Accumulation*, The American Economic Review, Vol. 71, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Third Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 1981), pp. 326-331.
- [11] BAILY, M. N. – NORDHAUS, W. D. [1982]: *The Productivity Growth Slowdown by Industry*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1982, No. 2. (1982), pp. 423-459.
- [12] BAILY, M. N. – GORDON, R. J. – NORDHAUS, W. D. – ROMER, D. [1988]: *The Productivity Slowdown, Measurement Issues, and the Explosion of Computer Power*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1988, No. 2. (1988), pp. 347-431.

- [13] BAILY, M. N. – GORDON, R. J.- BRESNAHAN, T. F. [1993]: *Competition, Regulation, and Efficiency in Service Industries*, Brookings Papers on Economic Activity. Microeconomics, Vol. 1993, No. 2. (1993), pp. 71-159.
- [14] BAILY, M. N. – BARTELSMAN, E. J. – HALTIWANGER, J. [2001]: *Labor Productivity: Structural Change and Cyclical Dynamics*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 83, No. 3. (Aug., 2001), pp. 420-433.
- [15] BAILY, M. N. – ROBERT M. – SOLOW, R. M. [2001]: *International Productivity Comparisons Built from the Firm Level*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 15, No. 3. (Summer, 2001), pp. 151-172.
- [16] BAIN, J. S. [1951]: *Relation of Profit Rate to Industry Concentration: American Manufacturing, 1936-1940*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 65, No. 3. (Aug., 1951), pp. 293-324.
- [17] BALTAGI, B. H. – GRIFFIN, J. M. – RICH, D. P. [1995]: *Airline Deregulation: The Cost Pieces of the Puzzle*, International Economic Review, Vol. 36, No. 1. (Feb., 1995), pp. 245-258.
- [18] BALTAGI, B. H. – GRIFFIN, J. M. – RICH, D. P. [1995]: *The Measurement of Firm-Specific Indexes of Technical Change*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 77, No. 4. (Nov., 1995), pp. 654-663.
- [19] BARTELSMAN, E. J. – DOMS, M. [2000]: *Understanding Productivity: Lessons from Longitudinal Microdata*, Journal of Economic Literature, Vol. 38, No. 3. (Sep., 2000), pp. 569-594.
- [20] BAUMOL, W. J. – WOLFF, E. N. [1984]: *On Interindustry Differences in Absolute Productivity*, The Journal of Political Economy, Vol. 92, No. 6. (Dec., 1984), pp. 1017-1034.
- [21] BAUMOL, W. J. [1986]: *Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What the Long-Run Data Show*, The American Economic Review, Vol. 76, No. 5. (Dec., 1986), pp. 1072-1085.
- [22] BECKER, G. S. [1962]: *Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis*, The Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 5, Part 2: Investment in Human Beings. (Oct., 1962), pp. 9-49.
- [23] BECKER, P. – TURNER, A. – VARSÁNYI, J. – VIRÁG, M. [2005]: *Értékalapú stratégiák*, Akadémia .
- [24] BÉLYÁ CZ, I. [2002]: *Adalékok a gazdaságelméleti amortizáció tartalmának tisztázásához*, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002. szeptember (741-759. o.)

- [25] BERNARD, A. B. – EATON, J. – JENSEN, J. B. – KORTUM, S. [2003]: *Plants and Productivity in International Trade*, The American Economic Review, Vol. 93, No. 4. (Nov., 2003), pp. 1268-1290.
- [26] BERNSTEIN, P. L. [1953]: *Profit Theory--Where do we go from Here*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 67, No. 3. (Aug., 1953), pp. 407-422.
- [27] BESSIRE, D. – BAKER, C. R., [2005] *The French Tableau de Bord and the American Balanced Scorecard: a critical analysis*. Critical Perspectives on Accounting, 16 (2005) 645–664
- [28] BITITCI, U. S. – CARRIE, A. S. – MCDEVITT, L. [1997]: *Integrated performance measurement systems: a development guide*, International Journal of Operations & Production Management, Vol. 17 No. 5, 1997, pp 522-534
- [29] BOONE, J. [2000]: *Competition*, CEPR Discussion Paper Series, No. 2636. pp 1-35
- [30] BOTTASSO, A. – SEMBENELLI, A. [2001]: Market power, productivity and the EU Single Market Program: Evidence from a panel of Italian firms, European Economic Review 45 (2001) 167-186
- [31] BOURGUIGNON, A. – MALLERET, V. – NORREKLIT, H. [2004]: *The American Balanced Scorecard versus the French tableau de bord: the ideological dimension*. Management Accounting Research 15 (2004) 107–134
- [32] BOWEN, D. E. – YOUNGDAHL, W. E. [1998]: „*Lean*” *Service: In Defence of a Product-Line Approach*”. International Journal of Service Industry Management. Vol. 9. No. 3. pp 207-225.
- [33] BRIGNALL, T. J. – FITZGERALD, L. – JOHNSTON, R. – SILVESTRO, R. [1991]: *Performance measurement in service organizations*, Management Accounting (UK), November 1991, pp. 34-36.
- [34] BROWN, R. J. [1987]: *Marketing – a function and a philosophy*, The Quarterly Review of Marketing, Spring/Summer 1987 pp. 25-30
- [35] BUTLER, A. – LETZA, S. R. – NEALE, B. [1997]: *Linking the Balanced Scorecard to Strategy*, Long Range Planning Vol. 30, No. 2, pp. 242 to 253
- [36] BUZZELL, R. D. – GALE, B. T. [1987]: *The PIMS Principles: Linking Strategy to Performance*, New York: Free Press, 1987, In: HESKETT, J. L. – SASSER, W. E. JR. – SCHLESINGER, L. A. [1997]: *The Service-Profit Chain*, The Free Press, New York
- [37] BUZZELL, R. D. [1987]: *The PIMS program of strategy research A retrospective appraisal*, Journal of Business Research 57 (2004) 478– 483

- [38] CABALLERO, R. J. – HAMMOUR, M. L. [1996]: *On the Timing and Efficiency of Creative Destruction*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 111, No. 3. (Aug., 1996), pp. 805-852.
- [39] CAVES, R. E. [1998]: *Industrial Organization and New Findings on the Turnover and Mobility of Firms*, Journal of Economic Literature, Vol. 36, No. 4. (Dec., 1998), pp. 1947-1982.
- [40] CHAMBERLIN, E. H. [1937]: *Monopolistic or Imperfect Competition?*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 51, No. 4. (Aug., 1937), pp. 557-580.
- [41] CLARK, J. M. [1940]: *Toward a Concept of Workable Competition*, The American Economic Review, Vol. 30, No. 2, Part 1. (Jun., 1940), pp. 241-256.
- [42] CLARKE, R. – DAVIES, S. – WATERSON, M. [1984]: *The Profitability-Concentration Relation: Market Power or Efficiency?*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 32, No. 4. (Jun., 1984), pp. 435-450.
- [43] CLARKSON, M. B. E. [1995]: *A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance*, Academy of Management Review 1995, Vol. 20, No. 1, 92-117.
- [44] COASE, R. H. [1937] *The Nature of the Firm*, *Economica*, New Series, Vol. 4, No. 16. (Nov., 1937), pp. 386-405.
- [45] COLLINS, N. R. – PRESTON, L. E. [1966]: *Concentration and Price-Cost Margins in Food Manufacturing Industries*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 14, No. 3. (Jun., 1966), pp. 226-242.
- [46] COLLINS, N. R. – PRESTON, L. E. [1969]: *Price-Cost Margins and Industry Structure*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 51, No. 3. (Aug., 1969), pp. 271-286.
- [47] COPELAND, T. – KOLLER, T., MURRIN, J. [1999]: *Vállalatértékelés, Értékmérés és értékmaximalizáló vállalatvezetés*, Panem
- [48] COWLING, K. – WATERSON, M. [1976]: *Price-Cost Margins and Market Structure*, *Economica*, New Series, Vol. 43, No. 171. (Aug., 1976), pp. 267-274.
- [49] CZAKÓ, E. [2000]: *Versenyképesség iparágak szintjén – a globalizáció tükrében* – PhD disszertáció, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Gazdálkodástani PhD program
- [50] CZIRJÁKNÉ TÓTH, E. [2008]: *Társasági adó*, Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat, 2008/1 10-13. o.

- [51] DEARDEN, J. [1987]: *Measuring profit center managers*, Harvard Business Review, September-October pp 84-88.
- [52] DEMETER, K. [2006]: *Szolgáltatások versenyképességének elemzése vállalati példák alapján*, Versenyben a világgal 2004 – 2006 Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból című kutatás 34. sz. műhelytanulmány
- [53] DEMSETZ, H. [1973]: *Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy*, Journal of Law and Economics, Vol. 16, No. 1. (Apr., 1973), pp. 1-9.
- [54] DENISON, E. F. [1962]: *Education, Economic Growth, and Gaps in Information*, The Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 5, Part 2: Investment in Human Beings. (Oct., 1962), pp. 124-128.
- [55] DIWAN, R. K. [1968]: *Bias in the Measurement of Technical Change*, The Journal of Financial and Quantitative Analysis, Vol. 3, No. 4. (Dec., 1968), pp. 471-477.
- [56] DOMAR, E. D. [1961]: *On the Measurement of Technological Change*, The Economic Journal, Vol. 71, No. 284. (Dec., 1961), pp. 709-729.
- [57] DOMAR, E. D. [1962]: *On Total Productivity and All That*, The Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 6. (Dec., 1962), pp. 597-608.
- [58] DOMOWITZ, I., HUBBARD, R. G., PETERSEN, B. C. [1986]: *Business Cycles and the Relationship between Concentration and Price-Cost Margins*, The RAND Journal of Economics, Vol. 17, No. 1. (Spring, 1986), pp. 1-17.
- [59] DOMOWITZ, I., HUBBARD, R. G., PETERSEN, B. C. [1988]: *Market Structure and Cyclical Fluctuations in U.S. Manufacturing*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 70, No. 1. (Feb., 1988), pp. 55-66.
- [60] DONALDSON, T. – PRESTON, L. E. [1995]: *The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence, and implications*, Academy of Management Review 1995, Vol. 20, No. 1, 65–91.
- [61] DRUCKER, P. [1954]: *The practice of Management*, HarperCollins, New York, Republished 2006,
- [62] DRUCKER, P. E. [1990]: *The emerging theory of manufacturing*, Harvard Business Review, May-June, pp. 94-102.
- [63] DUSEK, T. [2003]: *A Statisztikai adatok területi aggregálásának kérdései*, Statisztikai Szemle, 81. évfolyam, 2003. 2. szám 127-147. o.
- [64] ECCLES, R. G. – PYBURN, P. J. [1992]: *Creating a comprehensive system to measure performance*, Management Accounting (US), October 1992, pp. 41-44.

- [65] ECCLES, R. G. [1991]: *The performance measurement manifesto*, Harvard Business Review, January-February pp 131-137.
- [66] EDVINSSON, L. [1997]: *Developing Intellectual Capital at Skandia Long Range Planning*, Vol. 30, No. 3, pp. 366 to 373
- [67] EPSTEIN, M. J. – MANZONI, J. F. [1998]: *Implementing Corporate Strategy: From Tableau de Bord to Balanced Scorecard*, European Management Journal Vol. 16, No. 2, pp 190-203, 1998
- [68] EVANS, J. R., [2004]: *An exploratory study of performance measurement systems and relationships with performance results*, Journal of Operations Management 22 pp 219-232.
- [69] FAMA, E. F. – LAFFER, A. B. [1972]: *The Number of Firms and Competition The American Economic Review*, Vol. 62, No. 4. (Sep., 1972), pp. 670-674.
- [70] FISHER, I. [1930]: *The Economics of Accountancy*, The American Economic Review, Vol. 20, No. 4. (Dec., 1930), pp. 603-618.
- [71] FISHER, I. [1937]: *Income in Theory and Income Taxation in Practice*, Econometrica, Vol. 5, No. 1. (Jan., 1937), pp. 1-55.
- [72] FORRAI, É. [2005]: „Mérjük úgy, mintha az emberek is számítának...”, Élet és Irodalom, 49. évfolyam, 30.
- [73] FREEMAN, R. E. – REED, D. L. [1983]: *Stockholders and Stakeholders: A New Perspective on Corporate Governance*, California Management Review Vol. XXV, No. 3, Spring 1983 pp 88-106.
- [74] FUCHS, V. R. [1956]: *Competitive Structure and Inter-Industry Competition*, Political Science Quarterly, Vol. 71, No. 1. (Mar., 1956), pp. 90-96.
- [75] FUCHS, V. R. [1961]: *Integration, Concentration, and Profits in Manufacturing Industries*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 75, No. 2. (May, 1961), pp. 278-291.
- [76] FUCHS, V. R. [1965]: *The Growing Importance of the Service Industries*, The Journal of Business, Vol. 38, No. 4. (Oct., 1965), pp. 344-373
- [77] FUCHS, V. R. [1968]: *The Service Economy*, New York: Columbia University Press, 221-420. (1981), „Economic Growth and the Rise of Service Employment,” in H. Giersch (ed.) *Towards an Explanation of Economic Growth*, Tubingen, J. C. B. Mohr. In: *Managing the service economy Prospects and problems*, INMAN, R. P. (ed.)
- [78] GALE, B. T. [1972]: *Market Share and Rate of Return*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 54, No. 4, (Nov., 1972), pp. 412-423

- [79] GEHRKE, I. – HORVATH, P. [2002]: Implementation of performance measurement: a comparative study of French and German organizations. In: BOURGUIGNON, A., MALLERET, V., NORREKLIT, H. [2004]: *The American Balanced Scorecard versus the French tableau de bord: the ideological dimension*. Management Accounting Research 15 (2004) 107–134
- [80] GERSHUNY, J. J. – MILES, J. D. [1983]: *The New Service Economy*, Frances Printer (Publishers). London, pp 20-22 in: PAPP ILONA [2003]: *Szolgáltatások a harmadik évezredben*, AULA Kiadó
- [81] Giddens, A. [2007]: *Europe in the Global Age*, Polity Press, Cambridge p. 5.
- [82] GISSER, G. [1984]: *Price Leadership and Dynamic Aspects of Oligopoly in U.S. Manufacturing*, The Journal of Political Economy, Vol. 92, No. 6. (Dec., 1984), pp. 1035-1048.
- [83] GRILICHES, Z. – JORGENSON, D. W. [1966]: *Sources of Measured Productivity Change: Capital Input*, The American Economic Review, Vol. 56, No. 1/2. (Mar. – May, 1966), pp. 50-61.
- [84] GRILICHES, Z. – MASON, W. M. [1972]: *Education, Income, and Ability*, The Journal of Political Economy, Vol. 80, No. 3, Part 2: Investment in Education: The Equity-Efficiency Quandary. (May – Jun., 1972), pp. S74-S103.
- [85] GRILICHES, Z. [1986]: *Productivity, R and D, and Basic Research at the Firm Level in the 1970's*, The American Economic Review, Vol. 76, No. 1. (Mar., 1986), pp. 141-154.
- [86] GRILICHES, Z. [1994]: *Productivity, R&D, and the Data Constraint*, The American Economic Review, Vol. 84, No. 1. (Mar., 1994), pp. 1-23.
- [87] HALPERN, L. – KŐRÖSI, G. [2001]: *Efficiency and Market Share in Hungarian Corporate Sector*, Economics of Transition 2001 9(3) pp 559-592.
- [88] HARCOURT, G. C. [1965]: *The Accountant in a Golden Age*, Oxford Economic Papers, New Series, Vol. 17, No. 1. (Mar., 1965), pp. 66-80.
- [89] HARRISON A. E. [1994]: *Productivity, imperfect competition and trade reform: Theory and evidence*, Journal of International Economics, 36, (1994) 53-73.
- [90] HART, C. W. L. [1995]: *Mass Customisation: Conceptual Underpinnings, Opportunities and Limits*, International Journal of Service Industry Management. Vo. 6. No. 2. pp. 36-45.
- [91] HAWLEY, F. B. [1890]: *Profits and the Residual Theory*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 4, No. 4. (Jul., 1890), pp. 387-396.

- [92] HAY, D. A. – LIU, G. S. [1997]: *The Efficiency of Firms: What Difference Does Competition Make?*, The Economic Journal, Vol. 107, No. 442. (May, 1997), pp. 597-617.
- [93] HAYEK, F. A. [1945]: *The Use of Knowledge in Society*, The American Economic Review, Vol. 35, No. 4. (Sep., 1945), pp. 519-530.
- [94] HAYES, R. H. – ABERNATHY, W. J. [1980]: *Managing Our Way to Economic Decline*, Harvard Business Review, July-August
- [95] HESKETT, J. L. – JONES, T. O. – LOVEMAN, G. W. – SASSER, W. E. JR. – SCHLESINGER, L. A. [1994]: *Putting the Service-Profit Chain to Work*, Harvard Business Review, March-April 1994, pp. 164-174
- [96] HESKETT, J. L. – SASSER, W. E. JR. – SCHLESINGER, L. A. [1997]: *The Service-Profit Chain*, The Free Press, New York
- [97] HEYNE, P. [1991]: *A gazdasági gondolkodás alapjai*, Tankönyvkiadó, Budapest
- [98] HICKS, J. R. [1931]: *The Theory of Uncertainty and Profit*, *Economica*, No. 32. (May, 1931), pp. 170-189.
- [99] HICKS, J. R. [1954]: *The Process of Imperfect Competition*, Oxford Economic Papers, New Series, Vol. 6, No. 1. (Feb., 1954), pp. 41-54.
- [100] HICKS, J. R. [1978]: *Érték és tőke*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- [101] HILL, T. P. [1977]: *On goods and services*, Review of Income & Wealth, Dec. 77, Vol. 23 Issue 4. pp. 315-338
- [102] HOPKINS, W. S. [1933]: *Profit in American Economic Theory*, The Review of Economic Studies, Vol. 1, No. 1. (Oct., 1933), pp. 60-66.
- [103] HOPWOOD, A. G. [1972]: *An Empirical Study of the Role of Accounting Data in Performance Evaluation*, Journal of Accounting Research, Vol. 10, Empirical Research in Accounting: Selected Studies 1972. (1972), pp. 156-182.
- [104] HOUTHAKKER, H. S. [1959]: *Education and Income*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 41, No. 1. (Feb., 1959), pp. 24-28.
- [105] ITTNER, C. D. – LARCKER, D. F. [1998]: *Are Nonfinancial Measures Leading Indicators of Financial Performance? An Analysis of Customer Satisfaction*, Journal of Accounting Research Vol, 36 Supplement 1998, pp 1-35.
- [106] JENSEN, M. C. [2001]: *Value Maximisation, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function*, European Financial Management, Vol. 7, No. 3, 2001, 297-317
- [107] JOHNSON, H. T. – KAPLAN, R. S. [1987]: *Relevance Lost; The Rise and Fall of Management Accounting*, Harvard Business School, Boston Massachusetts

- [108] JOHNSON, T. [1970]: *Returns from Investment in Human Capital*, The American Economic Review, Vol. 60, No. 4. (Sep., 1970), pp. 546-560.
- [109] JORGENSON D. W. – GRILICHES, Z. [1967]: *The Explanation of Productivity Change*, The Review of Economic Studies, Vol. 34, No. 3. (Jul., 1967), pp. 249-283.
- [110] JORGENSON, D. W. – STIROH, K. J. – GORDON, R. J. – SICHEL, D. E. [2000]: *Raising the Speed Limit: U.S. Economic Growth in the Information Age*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 2000, No. 1. (2000), pp. 125-235.
- [111] JORGENSON, D. W. [1988]: *Productivity and Economic Growth in Japan and the United States* The American Economic Review, Vol. 78, No. 2, Papers and Proceedings of the One-Hundredth Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 1988), pp. 217-222.
- [112] KAHN, R. F. [1935]: *Some Notes on Ideal Output*, The Economic Journal, Vol. 45, No. 177. (Mar., 1935), pp. 1-35.
- [113] KAPLAN, R. S. – NORTON, D. P. [1993]: *Putting the Balanced Scorecard to Work*, Harvard Business Review September-October pp 134-147.
- [114] KAPLAN, R. S. – NORTON, D. P. [1992]: *The Balanced Scorecard – Measures that drive Performance*, Harvard Business Review, January-February pp 172-180.
- [115] KAPLAN, R. S. – NORTON, D. P. [1996]: *Using the Balanced Scorecard as a strategic management system*, Harvard Business Review January-February pp150-161.
- [116] KAPLAN, R. S. – NORTON, D. P. [2000]: *Having Trouble with Your Strategy? Then Map It*, Harvard Business Review, September-October 2000, pp 167-176.
- [117] KAPLAN, R. S. [1984]: *Yesterday's Accounting Undermines Production*, Harvard Business Review 1984. July-August, pp 95-101.
- [118] KEEGAN, D. P. – EILER, R. G. – JONES, C. R. [1989]: *Are Your Performance Measures Obsolete?*, Management Accounting, June 1989 pp 45-50.
- [119] KENDRICK, J. W. [1956]: *Productivity Trends: Capital and Labor*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 38, No. 3. (Aug., 1956), pp. 248-257.
- [120] KENDRICK, J. W. – SATO, R. [1963]: *Factor Prices, Productivity, and Economic Growth*, The American Economic Review, Vol. 53, No. 5. (Dec., 1963), pp. 974-1003.
- [121] KENNERLEY, M. – NEELY, A., [2002]: *A framework of the factors affecting the evolution of performance measurement systems*, International Journal of Operations & Production Management 22 (11), 1222-1245.
- [122] KETSKEMÉTY, L. – IZSÓ, L. [2005]: *Bevezetés az SPSS programrendszerbe*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

- [123] KLETTE, T. J. [1999]: *Market Power, Scale Economies and Productivity: Estimates from a Panel of Establishment Data*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 47, No. 4. (Dec., 1999), pp. 451-476.
- [124] KNIGHT, F. H. [1942]: *Profit and Entrepreneurial Functions*, The Journal of Economic History, Vol. 2, Supplement: The Tasks of Economic History. (Dec., 1942), pp. 126-132.
- [125] KNIGHT, J. B. – SABOT, R. H. [1987]: *Educational Policy and Labour Productivity: An Output Accounting Exercise*, The Economic Journal, Vol. 97, No. 385. (Mar., 1987), pp. 199-214.
- [126] KOTLER, P. [1991]: *Marketing management*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- [127] KRUGMAN, P. [1994]: *Competitiveness: A Dangerous Obsession*, Foreign Affairs, Marc/April pp 28-44.
- [128] KRUGMAN, P. [1997]: *How Fast Can the U.S. Economy Grow?*, Harvard Business Review July-August 1997 pp 123-129.
- [129] KYRK, H. [1950]: *The Income Distribution as a Measure of Economic Welfare*, The American Economic Review, Vol. 40, No. 2, Papers and Proceedings of the Sixty-second Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 1950), pp. 342-355.
- [130] LAYARD, R. – PSACHAROPOULOS, G. [1974]: *The Screening Hypothesis and the Returns to Education*, The Journal of Political Economy, Vol. 82, No. 5. (Sep. – Oct., 1974), pp. 985-998.
- [131] LAZEAR, E. [1977]: *Academic Achievement and Job Performance: Note*, The American Economic Review, Vol. 67, No. 2. (Mar., 1977), pp. 252-254.
- [132] LEBAS, M. [1994]: *Managerial accounting in France: overview of past tradition and current practice*, European Accounting Review 1994, 3:3, 471-487
- [133] LEE, T. A. [1996]: *Income and Value Measurement*, International Thomson Business Press, Third edition
- [134] LEONTIEF, W. [1936]: *Stackelberg on Monopolistic Competition*, The Journal of Political Economy, Vol. 44, No. 4. (Aug., 1936), pp. 554-559.
- [135] LERNER, A. P. [1934]: *'The Concept of Monopoly and the Measurement of Monopoly Power'*, The Review of Economic Studies, Vol. 1, No. 3. (Jun., 1934), pp. 157-175.
- [136] LEVINSOHN, J. [1993]: *Testing the imports as market discipline hypothesis*, Journal of International Economics, 35, (1993) 1-22.

- [137] LEVITT, T. [1972]: *Production-line approach to service*, Harvard Business Review September-October 1972 Vol. 50. No. 5. pp. 41-52.
- [138] LEVITT, T. [1976]: *The Industrialization of services*, Harvard Business Review September-October 1976 Vol. 54. No. 5. pp. 63-74.
- [139] LEWIS, W. W. [2004]: *The Power of Productivity*, The University of Chicago Press, Chicago
- [140] LIEBERMAN, M. B. – LAU, L. J. – WILLIAMS, M. D. [1990]: *Firm-level productivity and management influence: A comparison of U.S. and Japanese automobile producers*, Management Science Vol. 36. No. 10. October 1990 pp 1193-1215
- [141] LUSTGARTEN, S. [1979]: *Gains and Losses from Concentration: A Comment*, Journal of Law and Economics, Vol. 22, No. 1. (Apr., 1979), pp. 183-190.
- [142] LYNCH, R. L. – CROSS, K. F. [1991]: *Measure Up! Yardsticks for continuous improvement*, Blackwell Publishers, Cambridge, Second edition 1995,
- [143] MACDONALD, J. M. [1994]: *Does Import Competition Force Efficient Production?*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 76, No. 4. (Nov., 1994), pp. 721-727.
- [144] MANCKE, R. B. [1974]: *Causes of Interfirm Profitability Differences: A New Interpretation of the Evidence*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 88, No. 2, (May, 1974), pp. 182-193
- [145] MANKIW, N. G. [2005]: *Makroökonomia*, Osiris Kiadó, Budapest
- [146] MARCHAL, J. [1951]: *The Construction of a New Theory of Profit*, The American Economic Review, Vol. 41, No. 4. (Sep., 1951), pp. 549-565.
- [147] MARR, B. [2001]: *Scored for life*, Financial Management, April
- [148] MARSHALL, A. [1890]: „Some Aspects of Competition.” The Address of the President of Section F--Economic Science and Statistics--of the British Association, at the Sixtieth Meeting, held at Leeds, in September, 1890, Journal of the Royal Statistical Society, Vol. 53, No. 4. (Dec., 1890), pp. 612-643.
- [149] MCNAIR, C. J. – LYNCH, R. L. – CROSS, K. F. [1990]: *Do Financial and Non-Financial Performance Measures Have to Agree?*, Management Accounting, November 1990. pp 28-36.
- [150] MELITZ, M. J. [2003]: *The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity*, Econometrica, Vol. 71, No. 6. (Nov., 2003), pp. 1695-1725.

- [151] MELVIN, J. R. [1990]: *Time and Space in Economic Analysis*, The Canadian Journal of Economics / Revue canadienne d'Economie, Vol. 23, No. 4. (Nov., 1990), pp. 725-747
- [152] MILLER, R. A. [1971]: *Marginal Concentration Ratios as Market Structure Variables*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 53, No. 3, (Aug., 1971), pp. 289-293
- [153] MILLS, R. W. – WEINSTEIN, B. [2000]: *Beyond shareholder value – reconciling the shareholder and stakeholder perspectives*, Journal of General Management 25(3): 79–93.
- [154] MINCER, J. [1997]: *The Production of Human Capital and the Life Cycle of Earnings: Variations on a Theme*, Journal of Labor Economics, Vol. 15, No. 1, Part 2: Essays in Honor of Yoram Ben-Porath. (Jan., 1997), pp. S26-S47.
- [155] MODIGLIANI, F – MILLER, M. H. [1958]: *The Cost of Capital*, Corporation Finance and the Theory of Investment, The American Economic Review, Vol. 48, No. 3. (Jun., 1958), pp. 261-297.
- [156] MORGAN, J.- DAVID, M. [1963]: *Education and Income*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 77, No. 3. (Aug., 1963), pp. 423-437.
- [157] MORGENSTERN, O. [1941]: *Professor Hicks on Value and Capital*, The Journal of Political Economy, Vol. 49, No. 3. (Jun., 1941), pp. 361-393.
- [158] MULLIGAN, P. – HATTEN, K. – MILLER, J. [1996]: *From Issue-based Planning to Hoshin: Different Styles for Different Situations*, Long Range Planning, Vol. 29, No. 4, pp. 473 to 484
- [159] MUNDLAK, Y. – RAZIN, A. [1969]: *Aggregation, Index Numbers and the Measurement of Technical Change*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 51, No. 2. (May, 1969), pp. 166-175.
- [160] NEELY, A. [1999]: *The performance measurement revolution: why now and what next?*, International Journal of Operations & Production Management, Vol. 19 No. 2 pp 205-228
- [161] NEELY, A., ADAMS, C., KENNERLEY, M. [2004]: *Teljesítményprizma*, Alinea Kiadó, 2004.
- [162] NELSON, R. R. [1981]: *Research on Productivity Growth and Productivity Differences: Dead Ends and New Departures*, Journal of Economic Literature, Vol. 19, No. 3. (Sep., 1981), pp. 1029-1064.

- [163] NEMESSÁLYI, ZS. – NEMESSÁLYI, Á. [2003]: *A gazdálkodás hatékonyságának mutatórendszere*, Gazdálkodás, XLVII. évfolyam 3. sz.
- [164] NEVO, A. [2001]: *Measuring Market Power in the Ready-to-Eat Cereal Industry*, *Econometrica*, Vol. 69, No. 2. (Mar., 2001), pp. 307-342.
- [165] NICKELL, S. J. – WADHWANI, S. B. – WALL, M. [1992]: *Productivity Growth in U.K. Companies, 1975-1986.*, *European Economic Review* 36 (June 1992), pp 1055-1085.
- [166] NICKELL, S. J. [1996]: *Competition and Corporate Performance*, *The Journal of Political Economy*, Vol. 104, No. 4. (Aug., 1996), pp. 724-746.
- [167] NORDHAUS, W. D. [1997]: *Traditional Productivity Estimates are Asleep at the (Technological) Switch*, *The Economic Journal*, Vol. 107, No. 444. (Sep., 1997), pp. 1548-1559.
- [168] NORDHAUS, W. D. [2000]: *New Directions in National Economic Accounting*, *The American Economic Review*, Vol. 90, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 2000), pp. 259-263.
- [169] NORDHAUS, W. D., BOSWORTH, B., SOLOW, R., VACCARA, B. N. [1972]: *The Recent Productivity Slowdown*, *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1972, No. 3. (1972), pp. 493-545.
- [170] NORREKLIT, H. [2000]: *The balance on the balanced scorecard: a critical analysis of some of its assumptions*, *Management Accounting Research*, 2000, 11, pp 65-88.
- [171] NORREKLIT, H. [2003]: *The Balanced Scorecard: what is the score? A rhetorical analysis of the Balanced Scorecard*, *Accounting, Organizations and Society* 28 (2003) 591-619
- [172] NORRIS, H. [1945]: *Profit: Accounting Theory and Economics*, *Economica*, New Series, Vol. 12, No. 47. (Aug., 1945), pp. 125-133.
- [173] NORSWORTHY, J. R. – HARPER, M. J. – KUNZE, K. [1979]: *The Slowdown in Productivity Growth: Analysis of Some Contributing Factors*, *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1979, No. 2. (1979), pp. 387-421.
- [174] OLLEY, G. S. – PAKES, A. [1996]: *The Dynamics of Productivity in the Telecommunications Equipment Industry*, *Econometrica*, Vol. 64, No. 6. (Nov., 1996), pp. 1263-1297.
- [175] ORNSTEIN, S. I. [1975]: *Empirical Uses of the Price-Cost Margin* *The Journal of Industrial Economics*, Vol. 24, No. 2. (Dec., 1975), pp. 105-117.

- [176] OTLEY, D. [1999]: *Performance management: a framework for management control systems research*, Management Accounting Research, 1999, 10, pp 363-382.
- [177] PALÓCZ, É. [2004]: Az üzleti szolgáltatások helyzete Magyarországon (a nemzetközi tendenciák és empirikus felmérések tükrében), KOPINT-DATORG Műhelytanulmányok 40. sz.
- [178] PAPP, I. [2003]: *Szolgáltatások a harmadik évezredben*, AULA Kiadó
- [179] PAVCNIK, N. [2002]: *Trade Liberalization, Exit, and Productivity Improvements: Evidence from Chilean Plants*, The Review of Economic Studies, Vol. 69, No. 1. (Jan., 2002), pp. 245-276.
- [180] PELTZMAN, S. [1977]: *The Gains and Losses from Industrial Concentration*, Journal of Law and Economics, Vol. 20, No. 2. (Oct., 1977), pp. 229-263.
- [181] PERCZEL, GY. [2003]: *Magyarország Társadalmi-Gazdasági Földrajza*, ELTE Eötvös Kiadó.
- [182] PERRY, G. L. – DENISON, E. F. – SOLOW, R. M. [1971]: *Labor Force Structure, Potential Output, and Productivity*, Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1971, No. 3. (1971), pp. 533-578.
- [183] PHILLIPS, A. [1976]: *A Critique of Empirical Studies of Relations Between Market Structure and Profitability*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 24, No. 4. (Jun., 1976), pp. 241-249.
- [184] PINE, B. J. [1994]: Customers don't want choice, Managers Journal, Wall Street Journal, 18 April
- [185] PORTER, M. E. [1985]: *Competitive Advantage*, Creating and sustaining superior performance, Free Press, New York, reprinted 1998
- [186] PORTER, M. E. [1990]: *The competitive advantage of nations*, Harvard Business Review, Marc-April 1990, pp 73-93
- [187] PORTER, M. E. [1990]: *The Competitive Advantage of Nations*, The Free Press, New York, Republished 1998
- [188] PORTER, M. E. [1998]: *On Competition*, Harvard Business Review Book
- [189] POST, J. E. – PRESTON, L. E. – SACHS, S. [2002]: *Managing the extended enterprise: the new stakeholder view*, California Management Review Vol. 45, No. 1 Fall 2002, 6–28.
- [190] PRIMONT, D. F. – DOMAZLICKY, B. R. [2005]: Which Matters Most to the Estimation of Efficiency and Productivity Growth in State Manufacturing: Method or Measurement?, The Review of Regional Studies, Vol. 35, No. 2, 2005, pp. 117-138

- [191] PRITCHARD, R. D. [1990]: *Measuring and improving organizational productivity: a practical guide*, Praeger, New York
- [192] RAPPAPORT, A. [1981]: *Selecting strategies that create shareholder value*, Harvard Business Review, May-June pp 139-149.
- [193] RAPPAPORT, A. [1983]: *Corporate performance standards and shareholder value*, The Journal of Business Strategy, Spring83 Vol. 3 Issue 4 pp 28-38.
- [194] RAPPAPORT, A. [1987]: *Linking competitive strategy and shareholder value analysis*, Journal of Business Strategy, Spring, pp. 58-67.
- [195] REICHHELD, F. F. – SASSER, W. E. JR. [1990]: *Zero Defections: Quality Comes to Services*, Harvard Business Review, September-October 1990, pp. 150-11
- [196] RIGBY, D. [2001]: *Management tools and techniques: a survey*, California Management Review, Vol. 43, No. 2 Winter 2001, pp 139–160.
- [197] RILEY, J. G. [1979]: *Testing the Educational Screening Hypothesis*, The Journal of Political Economy, Vol. 87, No. 5, Part 2: Education and Income Distribution, (Oct., 1979), pp. S227-S252.
- [198] RIPLEY, F. C. – SEGAL, L. [1973]: *Price Determination in 395 Manufacturing Industries*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 55, No. 3. (Aug., 1973), pp. 263-271.
- [199] ROMÁN, Z. [2002]: *A kis- és középvállalatok a magyar gazdaságban – Helyzetkép és nemzetközi összehasonlítás*, KSH
- [200] ROSENTHAL, R. W. [1980]: *A Model in which an Increase in the Number of Sellers Leads to a Higher Price*, Econometrica, Vol. 48, No. 6. (Sep., 1980), pp. 1575-1579.
- [201] ROUSE, P. [2006]: *Perspectives of performance: what we measure defines what we mean* Chartered Accountants Journal April 2006, pp 31-34
- [202] SAHOTA, G. S. [1966]: *The Sources of Measured Productivity Growth: United States Fertilizer Mineral Industries, 1936-1960*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 48, No. 2. (May, 1966), pp. 193-204.
- [203] SAMPSON, G. P – SNAPE, R. H. [1985]: *Identifying the issues in trade in services*, World Economy 8, pp. 171-182
- [204] SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. [2005]: *Közgazdaságtan*, Akadémia kiadó, Budapest
- [205] SAMUELSON, P. A. [2005]: *„Der Markt hat kein Herz”* DER SPIEGEL (38/2005), 17.09.2005 In: *„A piacnak nincs szíve és nincs agya”*, Meneger Magazin 2006/01 63-66. o.

- [206] SANCHEZ, R. – MAHONEY, J. T. [1996]: *Modularity, Flexibility and Knowledge Management in Product and Organization Design*, Strategic Management Journal, Winter 1996; Vol. 17. Winter Special Issue pp.63-76.
- [207] SASSER, W. E. JR. – LYTLE, L. N. [1995]: *Why Satisfied Customers Defect*, Harvard Business Review, November-December 1995, pp. 88-99
- [208] SATO, K. [1976]: *The Meaning and Measurement of the Real Value Added Index*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 58, No. 4. (Nov., 1976), pp. 434-442.
- [209] SAVING, T. R. [1970]: *Concentration Ratios and the Degree of Monopoly*, International Economic Review, Vol. 11, No. 1. (Feb., 1970), pp. 139-146.
- [210] SCHMALENSEE, R. [1987]: *Collusion Versus Differential Efficiency: Testing Alternative Hypotheses*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 35, No. 4, The Empirical Renaissance in Industrial Economics. (Jun., 1987), pp. 399-425.
- [211] SCHMOOKLER, J. [1952]: *The Changing Efficiency of the American Economy, 1869-1938*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 34, No. 3. (Aug., 1952), pp. 214-231.
- [212] SCHULTZ, T. W. [1960]: *Capital Formation by Education*, The Journal of Political Economy, Vol. 68, No. 6. (Dec., 1960), pp. 571-583.
- [213] SCHULTZ, T. W. [1961]: *Investment in Human Capital*, The American Economic Review, Vol. 51, No. 1. (Mar., 1961), pp. 1-17.
- [214] SCHUMPETER, J. A. – NICHOL, A. J. [1934]: *Robinson's Economics of Imperfect Competition*, The Journal of Political Economy, Vol. 42, No. 2. (Apr., 1934), pp. 249-259.
- [215] SCHUMPETER, J. A. – YNTEMA, T. O. – CHAMBERLIN, E. H. – JAFFÉ, W., MORRISON, L. A. – NICHOL, A. J. [1934]: *Imperfect Competition*, The American Economic Review, Vol. 24, No. 1, Supplement, Papers and Proceedings of the Forty-sixth Annual Meeting of the American Economic Association. (Mar., 1934), pp. 21-32.
- [216] SHEPHERD, W. G. [1972]: *The Elements of Market Structure*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 54, No. 1, (Feb., 1972), pp. 25-37
- [217] SHEPHERD, W. G. [1982]: *Causes of Increased Competition in the U.S. Economy, 1939-1980*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 64, No. 4. (Nov., 1982), pp. 613-626.
- [218] SHIBA, S. – PURSCH, T. – STASEY, R. [1995]: *Introduction to Hoshin Management*, Center for Quality of Management Journal, Fall 1995 Vol. 4, No. 3, pp 22-33.

- [219] SILK, S. [1998]: *Automating the Balanced Scorecard*, Management Accounting 79 (11), pp 38–44.
- [220] SKINNER, W. [1986]: *The productivity paradox*, Harvard Business Review, July-August 1986 pp 55-59.
- [221] SLATER, S. F. – OLSON, E. M. – REDDY, V. K. [1997]: *Strategy-Based Performance Measurement*, Business Horizons / July-August 1997, pp 37-44.
- [222] SMITH, A. [1992]: *A nemzetek gazdasága*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- [223] SOLOW, R. M. [1957]: *Technical Change and the Aggregate Production Function*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 39, No. 3. (Aug., 1957), pp. 312-320.
- [224] SPECKBACHER, G. – BISCHOF, J., PFEIFFER, T. [2003]: *A descriptive analysis on the implementation of Balanced Scorecards in German-speaking countries*. Management Accounting Research 14 (2003) 361–387
- [225] SPENCE, M. [1973]: *Job Market Signaling*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 87, No. 3. (Aug., 1973), pp. 355-374.
- [226] STERN, R. M. – HOEKMAN, B. M. [1987]: *Issues and data needs for GATT negotiations on services*, The World Economy, Vol. 10, No. 1, March 1987, 39-59. old. In: VERES, Z. [2003]: *Szolgáltatás-Marketing*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
- [227] STIGLER, G. J. [1957]: *Perfect Competition, Historically Contemplated*, The Journal of Political Economy, Vol. 65, No. 1. (Feb., 1957), pp. 1-17.
- [228] STIGLER, G. J. [1964]: *A Theory of Oligopoly*, The Journal of Political Economy, Vol. 72, No. 1. (Feb., 1964), pp. 44-61.
- [229] STIGLITZ, J. E. [1975]: *The Theory of „Screening,” Education, and the Distribution of Income*, The American Economic Review, Vol. 65, No. 3. (Jun., 1975), pp. 283-300.
- [230] STIGLITZ, J. E. [1979]: *Equilibrium in Product Markets with Imperfect Information*, The American Economic Review, Vol. 69, No. 2, Papers and Proceedings of the Ninety-First Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 1979), pp. 339-345.
- [231] STREETEN, P. [1994]: *Human Development: Means and Ends*, The American Economic Review, Vol. 84, No. 2, Papers and Proceedings of the Hundred and Sixth Annual Meeting of the American Economic Association. (May, 1994), pp. 232-237.
- [232] SUNDBO, J. [2002]: *The Service Economy: Standardisation or Customisation?*, The Service Industries Journal. Vol. 22. No. 4 (October 2002). pp. 93-116.

- [233] SVEIBY, K. E. [2001]: *Szervezetek új gazdasága: a menedzselt tudás*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- [234] SZALAVETZ, A. [2006]: *Egy feltörekvő, ám egyúttal a gazdaság duális jellegét is mérsékelni képes szektor: A tudásalapú üzleti szolgáltatások*, pp 213-230 In: *Stratégiai kutatások – Magyarország 2015, Tanulmányok Magyarország versenyképességéről* Vértes, A. – Viszt, E. (szerk.)
- [235] SZÉKELYI, M. – BARNA, I. [2005]: *Túlélőkészlet az SPSS-hez*, TYPOTEX Budapest
- [236] SZLÁVIK, J. [1998]: *A fenntartható fejlődés új mutatói*, Társadalmi Szemle, 1998. 3. szám
- [237] SZYMANSKI, D. M. – BHARADWAJ, S. G. – VARADARAJAN, P. R. [1993]: *An analysis of the Market Share-profitability relationship*, Journal of Marketing Vol. 57 (July 1993), pp. 1-18
- [238] TARIM, A. – KARAN, B. [2001]: *Data Envelopment Analysis in Performance Evaluation*, International Journal of Government Auditing, vol. 24
- [239] TATA, R. J. – SCHULTZ, R. R. [1988]: *World Variation in Human Welfare: A New Index of Development Status*, Annals of the Association of American Geographers, Vol. 78, No. 4. (Dec., 1988), pp. 580-593.
- [240] TIMMER, M. P. – INKLAAR, R. – VAN ARK, B. [2005]: *Alternative Output Measurement for the U.S. retail trade sector*, Monthly Labor Review, July 2005 pp 39-45
- [241] TRIPLETT, J. E. – BOSWORTH, B. P. [2003]: *Productivity Measurement Issues in Services Industries: „Baumol’s Disease” Has Been Cured*, FRBNY Economic Policy Review /September 2003
- [242] TRIPLETT, J. E. – BOSWORTH, B. P. [2004]: *Productivity in the U.S. Services Sector: New Sources of Economic Growth*, Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- [243] TRIPLETT, J. E. [1977]: *Measuring Prices – and Wages* The American Economic Review, Vol. 67, No. 1, Papers and Proceedings of the Eighty-ninth Annual Meeting of the American Economic Association. (Feb., 1977), pp. 135-140.
- [244] VAN ARK, B. – MONNIKHOFF, E., MULDER, N. [1999]: *Productivity in Services: An International Comparative Perspective*, The Canadian Journal of Economics / Revue canadienne d'Economique, Vol. 32, No. 2, Special, Issue on Service Sector Productivity and the Productivity Paradox. (Apr., 1999), pp. 471-499.

- [245] VAN ARK, B. – PILAT, D. [1993]: *Productivity Levels in Germany, Japan, and the United States: Differences and Causes*, Brookings Papers on Economic Activity. Microeconomics, Vol. 1993, No. 2. (1993), pp. 1-69.
- [246] VICKERS, J. [1995]: *Concepts of Competition*, Oxford Economic Papers, New Series, Vol. 47, No. 1. (Jan., 1995), pp. 1-23.
- [247] WALKER, F. A. [1887]: *The Source of Business Profits*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 1, No. 3. (Apr., 1887), pp. 265-288.
- [248] WEISBROD, B. A. [1962]: *An Expected-Income Measure of Economic Welfare*, The Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 4. (Aug., 1962), pp. 355-367.
- [249] WEISBROD, B. A. [1962]: *Education and Investment in Human Capital*, The Journal of Political Economy, Vol. 70, No. 5, Part 2: Investment in Human Beings. (Oct., 1962), pp. 106-123.
- [250] WEISS, L. W. [1963]: *Average Concentration Ratios and Industrial Performance*, The Journal of Industrial Economics, Vol. 11, No. 3. (Jul., 1963), pp. 237-254.
- [251] WELCH, F. [1970]: *Education in Production*, The Journal of Political Economy, Vol. 78, No. 1. (Jan. – Feb., 1970), pp. 35-59.
- [252] WESTON, J. F. [1950]: *A Generalized Uncertainty Theory of Profit*, The American Economic Review, Vol. 40, No. 1. (Mar., 1950), pp. 40-60.
- [253] WILLIAMS, S. [2001]: *Drive your business forward with the Balanced Scorecard*, Management Services, Vol. 45 (6), pp 28–30.
- [254] WIMMER, Á. [2002]: Vállalati teljesítmény – fejlődés és fókuszok in: CHIKÁN, A., CZAKÓ, E., ZOLTAYNÉ, P. Z. [2002]: Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban, Akadémia Kiadó, Budapest, 197-212. o.
- [255] WIMMER, Á. [2005]: Teljesítménymérés és döntéstámogatás az üzleti szférában, „Versenyben a világgal 2004-2006 gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból” című kutatás, 10. sz. műhelytanulmány
- [256] WINSTON, C. [1993]: *Economic Deregulation: Days of Reckoning for Microeconomists*, Journal of Economic Literature, Vol. 31, No. 3. (Sep., 1993), pp. 1263-1289.
- [257] WISE, D. A. [1975]: *Academic Achievement and Job Performance*, The American Economic Review, Vol. 65, No. 3. (Jun., 1975), pp. 350-366.
- [258] WITCHER, B. – BUTTERWORTH, R. [1999]: HOSHIN KANRI: *How Xerox Manages*, Long Range Planning, Vol. 32, No. 3, pp. 323 to 332

- [259] WOLPIN, K. I. [1977]: *Education and Screening*, The American Economic Review, Vol. 67, No. 5. (Dec., 1977), pp. 949-958.
- [260] ZEITHAML, V. A. – PARASURAMAN, A. – BERRY, L. L. [1990]: *Delivering quality service*, The Free Press New York

9. SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Idegen nyelvű folyóiratcikk

- [1] **Korom E.**, *The Weight of the Corporate Sector in the Hungarian Economy*, Transactions of the Universities of Kosice, 3/2005, pp. 48-55.
- [2] **Korom E.**, *Productivity and Profitability of the Hungarian Businesses*, Transactions of the Universities of Kosice, 3/2005, pp. 56-66.
- [3] **Korom E.**, *The direct effects of Hungary's accession to the European Union on foreign enterprises*, EU Working Papers, 3/2005, pp. 24-53.
- [4] **Dr. Szegedi Z. – Korom E.**: *Performance and Competition of Logistics Service Providers in Hungary*, Acta Technica Jaurinensis, 1/2008 November

Magyar nyelvű folyóiratcikk

- [1] **Korom E.**, *Az ágazati adatok felhasználása számviteli információs rendszer adatbázisára épülő elemzés során*, Szám-Adó XII. évfolyam/4-5. szám 2003. április-május, 3-8. oldal; 3-5. oldal
- [2] **Korom E.**, *A könyvvizsgálat tudományos háttere a gyakorlatban*, Szám-Adó XII. évfolyam/5-6. szám 2003. május-június, 7-11. oldal; 8-13. oldal
- [3] **Korom E – Sági J.**, *Az agrárszektor versenyképessége*, SzámAdó XIV. évfolyam/7. szám 2005. július, 3-7. oldal
- [4] **Korom E.**, *Kiskereskedelmi társaságok a mutatószámok tükrében*, SzámAdó XIV. évfolyam/10. szám 2005. október, 3-8. oldal
- [5] **Korom E.**, *A piaci részesedés és a jövedelmezőség alakulása a gazdasági szolgáltatók körében*, SzámAdó XVII. évfolyam/10. szám 2008. október, 3-7. oldal

Könyv és könyvfejezet

- [1] **Dr. Sztanó, I. – Korom E.**, *Amit a mérleg mutat CD melléklettel*, Budapest 2002. Saldo Rt.
- [2] **Korom E.**, *Amit a mérleg mutat II. kötet*, Budapest 2005. Saldo Rt.
- [3] **Balaton Z. – Korom E.**, *A kockázatbecslés és annak hatása a könyvvizsgálói programra*, oktatási segédanyag MKVK 2005.
- [4] **Korom E. – Ormos M. – Veress A.**, *Bevezetés a számvitel rendszerébe*, Budapest 2005. Akadémia Kiadó

Nemzetközi konferencia-kiadványban megjelent idegen nyelvű előadás

- [1] **Korom E.**, *Accounting system in Hungary, a member state of the EU*, Kijev, Ukrajna, 2005. április 20-22.
- [2] **Korom E.**, *Accounting & Audit System Integration into European Union Area*, Vilnius, Litvánia, 2005. október 6-7.
- [3] **Korom E.**, *Assuarance of the quality of audits*, Vilnius, Litvánia, 2006. december 15.

Magyar nyelvű konferencia-előadás

- [1] **Korom E.**, *A magyar kis- és középvállalkozások az Európai Unióban*, A prioritások és a konvergencia kölcsönhatása a magyar gazdaságban, BGF konferencia, Budapest 2005.
- [2] **Korom E.**, *A terciér szektor versenyképességének vizsgálata – egy kérdőíves felmérés tapasztalatai -*, Stratégiák 2007 és 2013 között, BGF konferencia, Budapest 2006.
- [3] **Korom E.**, *Teljesítményértékelés a szolgáltató szektorban működő magyar kis- és középvállalatok gyakorlatában*, Reformok útján, BGF konferencia, Budapest 2007.
- [4] **Korom E.**, *A vállalati teljesítmény és a piaci részesedés*, Számvitel konferencia, Tudomány – Szakma – Oktatás, Pécs, 2008. október 21-22.
- [5] **Korom E.**, *A verseny hatása a vállalati teljesítményre*, Kultúraközi párbeszéd az üzleti világban, BGF konferencia, Budapest 2008.

Elektronikus publikáció

- [1] **Korom E – Sági J.**, *Measures of competitiveness in agriculture*, Journal of Central European Economics Vol.6 (2005) No 3. (375-380 o.), www.agr.hr/jcea/issues/jcea6-3/, Altavizsla, agriculture